УДК 378.147:[378.011.3-051:78

Хань Ле,
аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Han Le,
post-graduate of the Department of musical art and choreography of the State Establishment «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsjkyj».

E-mail: *645622769@qq.com*
ORCID 0000-0002-6071-9944

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІФОНІЇ У ФОРМУВАННІ ДІАЛОГІЧНОСТІ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті науково обґрунтовано педагогічний потенціал поліфонії у формуванні діалогічності мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. Заявлено про актуальність більш широкого погляду на інтерпретацію поліфонії як суто музичного явища. Подано відомості про кореляцію поліфонічного мислення з категоріями філософії та семіотики діалогу. Розглянуто зміст поліфонії як гуманітарного діалогу, що потужно представлений в сучасній педагогіці мистецтва.

Ключові слова: *майбутній вчитель музичного мистецтва, поліфонія, музичне мислення, поліфонічне мислення, діалог, технологія «діалог культур», текст, контекст, інтертекст.*

The article analyzes the pedagogical potential of polyphony in forming the dialogicity of thinking of future teachers of musical art. A contemporary and promising direction for solving the problem of the quality of the professional training of future teachers of musical art is the comprehension of polyphony as a term that denotes the versatility in the direct and indirect meanings: multiplicity, multilayer, multidimensional.

One of the most common approaches to the scientific presentation of the polyphony phenomenon is its consideration in the context of the problem of thinking. Based on the translation of the basic structures of philosophical thinking with its own specificity of reflection of reality, the expression of thoughts and feelings of the artist in the artistic image arises artistic thinking. Polyphonic works, as a content component of the piano training of future teachers of musical art, detect a type of polyphonic musical thinking. This category in contemporary art and humanities reflects the characteristic principles of interaction between different perspectives of cultural phenomena.

Of particular importance in the context of modern requirements of musical performance is the creation of scientific and pedagogical foundations of the formation of polyphonic thinking of future teachers of musical art. The pedagogical content of the polyphonic thinking of the artist attracts the attention of many researchers, proving our reasoning on this subject to the thought of his productivity in the realm of dialogical thinking of the future teacher-musician. Polyphony, as a combination of «voices» in the broad humanitarian sense, is powerfully represented in modern pedagogy. The teacher of musical art influences the polyphony of the attitude of the schoolchildren to the works of musical art, therefore, he is the creator of the «polyphonic» artistic image of a musical work, since he brings him another voice - his own understanding, interpretation.

Keywords: *future teacher of musical art, polyphony, musical thinking, polyphonic thinking, dialogue, technology «dialogue of cultures», text, context, intertext.*

Постановка проблеми. Покращення якості мистецької освіти значною мірою залежить від використання педагогічного потенціалу музично-теоретичних дисциплін, зокрема, поліфонії, яка традиційно у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва застосовується в суто

музикознавчому контексті. Між тим, наразі є актуальним більш широкий погляд на інтерпретацію поліфонії як поняття, що позначає своєрідний феномен поєднання різних видів мистецтва та розширює розуміння поліфонії як суто музичного явища. Сучасним і перспективним напрямом вирішення проблеми якості фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є осмислення, в контексті педагогічних інтенцій, поліфонії як терміну, що позначає багатозвучність в прямому й опосередкованих смислах: багатоплановість, багатошаровість, багатоаспектність. Отже, фахова компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва лише збагатиться завдяки багатоаспектному розумінню цього феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій теорії мистецтва, культурології і педагогіки активізувалися спроби широкого гуманітарного тлумачення феномену поліфонії як метафори під час аналізу різних видів мистецтв (Н. Автономова, Н. Арутюнова, Л. Вікуліна, С. Ейзенштейн, М. Корешкова, В. Ландсбергіс, З. Лісса, В. Мейєрхольд, К. Скрипник, М. Шинкарьова), типу музичного (у тому числі і поліфонічного) мислення і стилю (П. Блонський, Т. Бондаренко, Ю. Борєв, Л. Виготський, Г. Виноградов, Н. Герасимова-Персидська, Н. Горюхіна, Л. Дис, Р. Інгарден, І. Котляревський, Л. Левчук, О. Леонтьєв, І. Ляшенко, В. Медушевський, І. Пясковський). Важливе значення для дослідження означеної проблеми мають аспекти розвитку пізнавальної самостійності студентів при засвоєнні курсу «Поліфонія» та формування досвіду сприйняття поліфонії у майбутніх учителів музичного мистецтва, представлені в дисертаціях Г. Гарбар [*Гарбар*, *2001*] та М. Сибірякової-Хіхловської [*Сибірякова-Хіхловська, 2007*] відповідно. Однак, дослідження окремих актуальних складових педагогічного потенціалу поліфонії в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва досьогодні не здійснене.

Мета статті **–** виявити й обґрунтувати педагогічний потенціал поліфонії у формуванні діалогічності мислення майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Одним з найбільш поширених підходів до наукової презентації феномену поліфонії є її розгляд у контексті проблеми мислення. Науковці вважають, що оскільки творчість є характеристикою діяльності, якістю і критерієм розвитку особистості, взагалі природним для людини поглядом на дійсність, – вона призводить до створення нового продукту, поринає до глибин буття. Отже, шлях до творчості людини пов'язаний з теоретичним мисленням, в якому поліфонія є одним з чинників його формування і розвитку [*Корешкова, 2002: с. 3*].

Поліфонійність, як вияв у мистецтві явища «полі-» – аналогу принципу діалектичної логіки «єдність у різноманітті», є засадничою для утворення й феномену музичного мислення. Науковці наголошують, що шляхи до визначення зазначеного поняття торують крізь загальні форми філософського тлумачення мислення як вищої форми активного відображення об'єктивної реальності, що утворюється цілеспрямованим,

опосередкованим й узагальненим пізнанням суб'єктом існуючих зв'язків, відносин предметів та явищ, творчим творенням нових ідей, прогнозуванням подій і дій. На основі трансляції базисних структур філософського мислення з власною специфікою відображення дійсності, вираження думок і почуттів митця в художньому образі виникає художнє мислення. Його конкретизацією виступає мислення музичне з власними особливостями, обумовленими інтонаційної природою, образністю, семантикою музичної мови і музичною діяльністю – як створенням, виконанням і сприйняттям творів у різноманітних формах професійного і самодіяльного мистецтва на основі законів художньо-образного відображення дійсності. Отже, музичне мислення є особливим видом художнього відображення дійсності, що утворюється в цілеспрямованому опосередкованому й узагальненому пізнанні та перетворенні суб'єктом цієї дійсності, творчому творенні, передачі і сприйнятті специфічних музично-звукових образів [*Елистратова, 2003: с. 2*].

Поліфонічні твори, як змістова складова фортепіанної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, фіксують різновид поліфонічного музичного мислення. Природу і специфіку поліфонічного мислення висвітлено у розвідках К. Южак [*Южак, 1975*], О. Рожко [*Рожко, 2002*], Г. Давидчик [*Давидчик, 2008*]. Дослідження з проблеми поліфонічного мислення артикулюють поліфонію як знакову систему художніх символів з концентрацією загальнолюдських цінностей, морально-естетичним змістом певних історичних періодів (зокрема, доба бароко), універсальну музичну мову. Відповідно, змістом поліфонічного мислення виступає система розумових дій та операцій, здійснюваних на основі знань про поліфонію, осмислення якостей тематизму (базових інтонаційних моделей, лінеарності музичного становлення), що виявляється у формах осмисленого і виразного інтонування на музичному інструменті, за допомогою вербалізації в категоріях і термінах поліфонії [*Рожко, 2002: с. 8*].

Зазначимо, що важливими категоріями й термінами композиторського і виконавського поліфонічного мислення виступають наступні: висока щільність форми (В. Бобровський), рівноправність голосів, самостійність їх рухання у часі, безперервність поліфонічного розгортання, координаційна дія вертикалі та метру; тканина, що рухається. Діалектика взаємодії вертикалі та горизонталі у поліфонічному творі яскраво віддзеркалена у понятті «квант фактури» (К. Южак) як явища вертикалі, але за змістом форми, процесу становлення, течії музичного часу – фрагменту горизонталі. «З іншого боку, вертикаль повинна бути виміряна одиницями, що належать до горизонтальної сфери, – і дійсно, «одиницею вертикалі» – фактури – завжди є лінія. І так само, як коливаються при різних обставинах вертикальні координати лінії – вона може бути представлена і голосом, і пластом, – так само залежить від конкретних умов визначення тимчасових координат «кванту фактури». Головне з цих конкретних умов – характер висхідних для даної фактури – і форми – співзвуч» [*Южак, 1975: с. 20*].

Звернемо увагу на стильовий контекст цитованого дослідження, а саме, на думку про залежність «кванту фактури» від цілісної музичної системи, умов стилю [*Южак, 1975: с. 20*]. Така позиція корелює із задумом нашого дослідження про синхронію формування поліфонічно-виконавських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва і стильового підходу та підтверджується дослідженнями поліфонічних творів інших, окрім бароко, історико-стильових періодів й індивідуальних композиторських стилів. Зокрема, при розгляді традиційного та особливого у поліфонічних жанрах клавірної творчості В. А. Моцарта М. Чорна поринає до музичної комбінаторики, що відобразилась у фактурі фуги c-moll для двох клавірів. Доводячи орієнтацію композитора на тип ричеркарної (ма́йстерної) фуги, що була осереддям «суворого» стилю, «навченості» у розумінні теорії та практики XVIII століття, авторка, не викреслюючи ідеї фуги як «музичної істини» рівня І. С. Баха, свідчить про оригінально-моцартівську динамізацію музичного розвитку в цілому, індивідуалізований малюнок голосів, вишуканість прийомів, пов'язаних з Ars Combinatoria. Так, базовим у комбінаторній грі, злитій з технікою контрапункту, є рівень мотивів, а упродовж всієї фуги утворюється безліч комбінацій за горизонтальною і вертикальною координатами фактури [*Черная, 2015: с. 25*].

Занурення до сучасного змісту поняття поліфонічного мислення неминуче призводить до висновку, здійсненому М. Сибіряковою-Хіхловською, про актуалізацію даної категорії в сучасному мистецтві та гуманітарній освіті як формі відображення характерних принципів взаємодії різних ракурсів культурного явища [*Сибірякова-Хіхловська, 2007: с. 12*], тобто – про широкий гуманітарний контекст явища поліфонії. Для кращого розуміння педагогічного потенціалу поліфонії в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва вважаємо за доцільне розглядати поліфонічне мислення у співвіднесенні із філософсько-культурологічним напрямом діалогізму, розвиненим на основі інтерпретації діалогу як складної, наповненої різноманітним змістом, специфічно людської форми взаємодії. Наголошується на всезагальності діалогізму й діалогічних відносин у світі [*Скрипник, 1996: с. 5*].

Діалогічні відносини за типом «Я – Ти» є однією із фундаментальних характеристик сьогоднішнього світу. Науковці вважають, що «увага до діалогу посилюється в ті історичні періоди, коли в суспільстві, науці і філософії виникає необхідність обговорення нових проблем в умовах кризи старих методологічних і парадигмальних установок» [*Абросимова, 2008: с. 10*]. Отже закономірно, що на основі діалогічної концепції світу, філософсько-культурологічна думка шукає вирішення онтологічних проблем. Філософія діалогу представлена концепціями М. Бахтіна та західних вчених М. Бубера, О. Розенштока-Хюссі, Ф. Ебнера, Е. Левінаса та ін., які інтерпретують діалог у семіотичному та онтологічному контекстах: слово дорівнює знаку, а спілкування – буттю, відповідно.

Людське життя для діалогістів є діалогом, онтологічною характеристикою і властивістю людини. Діалогічність властива усім людям, вона становить справжнє людське буття (М. Бубер, О. Розеншток-Хюссі). А. Бахтін наголошує, що принцип діалогізму характеризує філософське, наукове та художнє мислення [*Бахтин, 1979: с. 272*]. Ця настанова, на нашу думку, є важливою для виявлення потенціалу поліфонії у формуванні діалогічності мислення майбутніх учителів музичного мистецтва.

Сам процес діалогізації в теорії діалогу інтерпретується як ставлення до чужого смислу, проявлене у стилі мислення, наповнене діалогічними обертонами, які допомагають зрозуміти зміст звернення. «Адже і сама думка наша – і філософська, і наукова, і художня – народжується й формується в процесі взаємодії і боротьби з чужими думками, і це не може не знайти свого відображення у формах словесного вираження нашої думки» [*Бахтин, 1979: с. 272*], що в широкому гуманітарному сенсі відповідає й специфіці поліфонії не тільки як стилю доби бароко, але й як типу світосприймання, відношення особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва до культури людства. Отже, М. Бахтіним діалог декларується як екзистенція, основа людського буття, його подія. Буття людини є щонайглибшим спілкуванням, а діалогічні відносини – майже універсальним явищем, «що пронизує всю людську мову, всі відносини і прояви людського життя, взагалі все, що має сенс і значення... Де починається свідомість, там починається й діалог» [*Бахтин, 1979: с. 92*].

Як вважає сучасний бахтінознавець Ю. Крістєва, для М. Бахтіна не існує межі між діалогом і монологом, оскільки діалог може бути монологічним, і навпаки, нерідко монолог виявляється діалогом [*Кристева, 2000: с. 430–431*]. Одна з оцінок такої точки зору зводиться до того, що Ю. Крістєва розуміє діалогізм як інтертекстуальність. Текст стає мозаїкою з цитат, вбирає та перетворює інші тексти тощо, отже теорія діалогізму Бахтіна просувається до сфери інтертекстуальності [*Автономова, 2009: с. 122*]. На нашу думку, в контексті проблеми нашого дослідження можлива кореляція поданої ідеї інтертекстуальності зі змістом сучасної поліфонії, включаючи явища необароко. Отже, формування поліфонічно-виконавських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва сьогодні відбувається в умовах своєрідної відкритої структури (Н. Автономова), де поліфонічними «голосами» тексту можуть стати будь-які знаки культури людства.

Усвідомлення тексту спрямоване до головної мети діалогу – розуміння. У діалогічній філософії воно характеризує поліфонічне мислення, яке прагне зрозуміти дійсність. Діалог пов’язаний з діалектикою, яка, є абстрактним продуктом діалогу [*Бахтин, 1979: с. 318*], «вона народилась з діалогу, і знову повертається до діалогу (особистостей) на вищому рівні діалогу» [*Бахтин, 1979: с. 364*]. Діалогічний принцип М. Бахтіна характеризується естетико-культурологічним змістом, оскільки на основі опозицій «світ культури – світ життя», «офіційна культура – сміхова культура» він розглядається в естетичному бутті, в культурі, як особливому типі буття-спілкування, і в самому житті у вигляді взаємодій «Я-для-себе»,

«Інший-для-мене», «Я-для-іншого», крізь призму його принципової незавершеності [*Ройтберг, 2007: с. 46*].

Зауважимо, що особливого значення у контексті сучасних вимог музичного виконавства набуває створення науково-педагогічних основ формування поліфонічного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. «Науковці, видатні виконавці та музиканти-практики одностайно стверджують, що з позицій музично-педагогічної теорії, виконавських тенденцій минулого і сьогодення кожному відомому артисту-музиканту властивий поліфонічний склад мислення. Саме цей вид музичного мислення дозволяє виконавцю органічно сприймати архітектоніку творів, у тому числі чути й усвідомлювати закономірності лінеарної структури поліфонічних опусів» [*Давидчик, 2008: с. 4*].

Педагогічний зміст поліфонічного мислення виконавця приваблює увагу багатьох дослідників, доводячи наші міркування з цього приводу до думки про його продуктивність у сфері педагогічного (діалогічного) мислення майбутнього учителя-музиканта. На гостроті проблеми виховання творчого потенціалу підростаючих поколінь, їх художнього смаку на основі формування музичного мислення наголошує Г. Єлістратова [*Єлістратова, 2003: с. 3*]; про музично-педагогічний аспект творчості видатних педагогів і виконавців (Д. Баренбойм, Е. Гілельс, О. Гольденвейзер, Т. Гутман, К. Ігумнов, Г. Нейгауз, С. Ріхтер, С. Фейнберг) як моделі професійно-технологічного підходу до інтерпретації і засобів втілення поліфонічних творів свідчить М. Корешкова [*Корешкова, 2002: с. 5*].

Отже, поліфонія, як поєднання «голосів» у широкому гуманітарному сенсі – як діалог, потужно представлена в сучасній педагогіці. Науковцями досліджено такі аспекти: навчання за методом «діалог культур», готовність студентів педагогічних закладів до діалогічного навчання, методи діалогізації педагогічного процесу, розвиток діалогічної форми мислення у школярів, специфіка діалогу в музично-педагогічному процесі, прийоми та засоби його забезпечення, зміст та функції навчального діалогу, поліфонічність педагогічного простору уроку, поліфонічне сприйняття школярами музичного твору [*Сибірякова-Хіхловська, 2007: с. 23–24*].

Серед розвідок, присвячених осмисленню навчання за методом або технологією «діалог культур» (І. Берлянд, Є. Донська, І. Соломадін, С. Курганов, В. Осетинський) зупинимося на статті С. Крамської та В. Панасюка [*Крамська-Берестовська, Панасюк, 2003*]. Фокусуючись на формуванні «людини культури» з її володінням різними механізмами інтерпретації мистецького тексту, здатністю до ведення діалогу з утвореннями різних рівнів художньої культури, до створення власних текстів культури, автори апелюють до пошуку змісту даної технології у філософських та семіотичних категоріях школи діалогу культур, зокрема, ученнях М. Бубера та М. Бахтіна. Отже, ключовими поняттями технології стають: «діалог», «текст», «контекст» [*Крамська-Берестовська, Панасюк, 2003: с. 369*]. Актуалізація контексту, що характеризує сучасну постмодерну

культуру, відбивається, на думку авторів, в такому змісті навчального процесу, який характеризується міжпредметними зв'язками, встановленням, максимальною реалізацією їхнього розвивального потенціалу, що «сприяє інтеграції різних дисциплін, розвиткові мислення, дає уявлення про цілісну картину світу, про всю складність взаємодії різних елементів різних культур у ньому» [*Крамська-Берестовська, Панасюк, 2003: с. 372*]. Отже, використання технології супроводжується постійним творенням нових смислів.

Ми погоджуємось з точкою зору М. Сибірякової-Хіхловської, що для майбутнього вчителя музичного мистецтва використання поняття діалогу є природним, що віддзеркалює діалогічність самого музичного мистецтва. Зокрема, передбачаються індивідуальне сприйняття, розуміння, інтерпретація музичних творів, осмислених через діалог внутрішнього світу композитора, художнього образу твору, особливостей художніх стилів та особистості слухача, з його внутрішнім світом, художньо-естетичним досвідом, рівнем музичної культури та освіти. Метою цього діалогу є створення цілісного розуміння музичного твору як поліфонії реалій тексту та реалій реципієнта. Вчитель музичного мистецтва впливає на поліфонію ставлення школярів до творів музичного мистецтва, отже, він є творцем «поліфонічного» художнього образу музичного твору, оскільки привносить до нього ще один голос – власне розуміння, інтерпретацію [*Сибірякова-Хіхловська, 2007: с. 24*].

Висновки. На основі поданих міркувань можна констатувати дієвість усвідомлення поліфонії, як явища, що позначає багатозвучність у значеннях багатоплановості, багатошаровості, багатоаспектності, у вирішенні проблеми якості фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Особливого значення в контексті сучасних вимог музичного виконавства набуває створення науково-педагогічних основ формування поліфонічного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки поліфонія, як поєднання «голосів» у широкому гуманітарному сенсі, тобто діалог, потужно представлена в сучасній педагогічній парадигмі. Сьогодні опановується навчання за методом «діалог культур», формується готовність студентів педагогічних закладів до діалогічного навчання, вибудовується методологія діалогізації педагогічного процесу, відбувається розвиток діалогічної форми мислення у школярів на основі специфіки діалогу в музично-педагогічному процесі, прийомів та засобів його забезпечення, змісту та функцій навчального діалогу, поліфонічності педагогічного простору уроку, поліфонічного сприйняття школярами музичного твору. Зокрема, використання педагогічної технології «діалог культур» супроводжується постійним творенням нових культурних смислів тексту.

Для майбутнього вчителя музичного мистецтва використання концепту діалогу є природним, оскільки воно відображає діалогічність самого музичного мистецтва. У контексті діалогічного (поліфонічного) мислення передбачаються індивідуальне сприйняття, розуміння, інтерпретація музичних творів, осмислених через діалог внутрішнього світу

композитора, художнього образу твору, особливостей художніх стилів та особистості слухача – з його внутрішнім світом, художньо-естетичним досвідом, рівнем музичної культури та освіти. Такий діалог народжує цілісне розуміння музичного твору як поліфонії текстових та перцептивних смислів. Учитель музичного мистецтва впливає на формування поліфонічного мислення школярів у процесі вивчення творів музичного мистецтва на основі привнесення у навчальний процес власного розуміння й інтерпретації музики.

ЛІТЕРАТУРА

Абросимова, 2008 – Абросимова Л. В. Историко-философский анализ концепций диалогизма XX века: М. Бубер, О. Розеншток-Хюсси, М. М. Бахтин / Л. В. Абросимова // Автореф. дис. … канд. филос. наук / Моск. гос. ун-т. – М., 2008. – 26 с.

Автономова, 2009 – Автономова Н. С. Открытая структура: Якобсон-Бахтин-Лотман-Гаспаров / Н. С. Автономова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2009. – 503 с.

Бахтин, 1979 – Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – Москва: Искусство, 1979. – 424 с.

Гарбар, 2001 – Гарбар Г. А. Розвиток пізнавальної самостійності студентів (на матеріалі курсу «Поліфонія») / Г. А. Гарбар // Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2001. – 19 с.

Давидчик, 2008 – Давидчик А. Б. Формирование полифонического мышления начинающего пианиста / А. Б. Давидчик // Автореф. дисс. ... канд.пед.наук [Електронный ресурс]. – СПб., 2008. – 21 с. URL.: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.

Елистратова, 2003 – Елистратова Г. Б. Музыкальное мышление как форма креативной деятельности / Г. Б. Елистратова // Дис. ... канд. филос. наук / Саранский гос. университет. – Саранск, 2003. – 198 с.

Корешкова, 2002 – Корешкова М. Е. Воспитание теоретического (постигающего) мышления старшеклассников в процессе освоения полифонической музыки / М. Е. Корешкова // Автореф. дисс. ... канд. пед. наук [Електронный ресурс]. – М., 2002. – 21 с. URL.: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.

Крамська-Берестовська, Панасюк, 2003 – Крамська-Берестовська С. Г., Панасюк В. Ю. До питання генези педагогічної технології діалогу культур / С. Г. Крамська-Берестовська, В. Ю. Панасюк // Педагогічні науки: Збірних наукових праць. – Суми: СумДПУ ім А. С. Макаренка, 2003. – С. 368 – 374.

Кристева, 2000 – Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман. Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / Ю. Кристева. – Москва, 2000. – С. 427–457.

Рожко, 2002 – Рожко Е. П. Формирование полифонического мышления студентов вузов культуры и искусств в классе фортепьяно / Е. П. Рожко // Дисс. ... канд.пед.наук : [Електронный ресурс]. – М., 2002. – 330 с. URL.: http://www.dissercat.com/content/formirovanie-polifonicheskogo-myshleniya-studentov-vuzov-kultury-i-iskusstv-v-klasse-forteру#ixzz3t5gZHa1A

Ройтберг, 2007 – Ройтберг Н. В. Диалогическая природа рок-произведения / Н. В. Ройтберг // Дисс. … канд. филолог. наук / Донецкий нац. университет. – Донецк, 2007. – 213 с.

Сибірякова-Хіхловська, 2007 – Сибірякова-Хіхловська М. І. Формування досвіду сприйняття поліфонії у майбутніх учителів музики / М. І. Сибірякова-Хіхловська // Дис. … канд.пед.наук. – Київ, 2007. – 285 с.

Скрипник, 1996 – Скрипник К. Д. Философия. Логика. Диалог / К. Д. Скрипник. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1996. – 146 с.

Черная, 2015 – Черная М. Р. Полифонические жанры в творчестве В. А. Моцарта: традиционное и особенное / М. Р. Черная // Журнал Общества теории музыки. Вып. 2015/1 (9). – С. 19–31.

Южак, 1975 – Южак К. О природе и специфике полифонического мышления / К. Южак // Полифония. Сборник статей. – М.: Музыка, 1975. – С. 6–62.

REFERENCES

Abrosymova, 2008 – Abrosymova L. V. Ystoryko-fylosofskyi analyz kontseptsyi dyalohyzma XX veka: M. Buber, O. Rozenshtok-Khiussy, M. M. Bakhtyn / L. V. Abrosymova // Avtoref. dys. … kand. fylos. nauk / Mosk. hos. un-t. – M., 2008. – 26 s.

Avtonomova, 2009 – Avtonomova N. S. Otkrytaia struktura: Yakobson-Bakhtyn-Lotman-Hasparov / N. S. Avtonomova. – M.: Rossyiskaia polytycheskaia entsyklopedyia (ROSSPЭN), 2009. – 503 s.

Bakhtyn, 1979 – Bakhtyn M. M. Estetyka slovesnoho tvorchestva / M. M. Bakhtyn. – Moskva: Yskusstvo, 1979. – 424 s.

Harbar, 2001 – Harbar H. A. Rozvytok piznavalnoi samostiinosti studentiv (na materiali kursu «Polifoniia») / H. A. Harbar // Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / Kyivskyi natsionalnyi universytet kultury i mystetstv. – K., 2001. – 19 s.

Davydchyk, 2008 – Davydchyk A. B. Formyrovanye polyfonycheskoho mыshlenyia nachynaiushcheho pyanysta / A. B. Davydchyk // Avtoref. dyss. ... kand.ped.nauk [Elektronnыi resurs]. – SPb., 2008. – 21 s. URL.: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.

Elystratova, 2003 – Elystratova H. B. Muzыkalnoe mыshlenye kak forma kreatyvnoi deiatelnosty / H. B. Elystratova // Dys. ... kand. fylos. nauk / Saranskyi hos. unyversytet. – Saransk, 2003. – 198 c.

Koreshkova, 2002 – Koreshkova M. E. Vospytanye teoretycheskoho (postyhaiushcheho) mыshlenyia starsheklassnykov v protsesse osvoenyia polyfonycheskoi muzыky / M. E. Koreshkova // Avtoref. dyss. ... kand. ped. nauk [Elektronnыi resurs]. – M., 2002. – 21 s. URL.: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.

Kramska-Berestovska, Panasiuk, 2003 – Kramska-Berestovska S. H., Panasiuk V. Yu. Do pytannia henezy pedahohichnoi tekhnolohii dialohu kultur / S. H. Kramska-Berestovska, V. Yu. Panasiuk // Pedahohichni nauky: Zbirnykh naukovykh prats. – Sumy: SumDPU im A. S. Makarenka, 2003. – S. 368 – 374.

Krysteva, 2000 – Krysteva Yu. Bakhtyn, slovo, dyaloh y roman. Frantsuzskaia semyotyka: Ot strukturalyzma k poststrukturalyzmu / Yu. Krysteva. – Moskva, 2000. – S. 427–457.

Rozhko, 2002 – Rozhko E. P. Formyrovanye polyfonycheskoho mыshlenyia studentov vuzov kulturы y yskusstv v klasse fortepiano / E. P. Rozhko // Dyss. ... kand.ped.nauk : [Elektronnyi resurs]. – M., 2002. – 330 s. URL.: http://www.dissercat.com/content/formirovanie-polifonicheskogo-myshleniya-studentov-vuzov-kultury-i-iskusstv-v-klasse-fortepy#ixzz3t5gZHa1A

Roitberh, 2007 – Roitberh N. V. Dyalohycheskaia pryroda rok-proyzvedenyia / N. V. Roitberh // Dyss. … kand. fyloloh. nauk / Donetskyi nats. unyversytet. – Donetsk, 2007. – 213 s.

Sybiriakova-Khikhlovska, 2007 – Sybiriakova-Khikhlovska M. I. Formuvannia dosvidu spryiniattia polifonii u maibutnikh uchyteliv muzyky / M. I. Sybiriakova-Khikhlovska // Dys. … kand.ped.nauk. Kyiv, 2007. 285 s.

Skrypnyk, 1996 – Skrypnyk K. D. Fylosofyia. Lohyka. Dyaloh / K. D. Skrypnyk. – Rostov-na-Donu: Yzd-vo Rost. un-ta, 1996. – 146 s.

Chernaia, 2015 – Chernaia M. R. Polyfonycheskye zhanrы v tvorchestve V. A. Motsarta: tradytsyonnoe y osobennoe / M. R. Chernaia // Zhurnal Obshchestva teoryy muzyky. Vyp. 2015/1 (9). – S. 19–31.

Yuzhak, 1975 – Yuzhak K. O pryrode y spetsyfyke polyfonycheskoho myshlenyia / K. Yuzhak // Polyfonyia. Sbornyk statei. – M.: Muzyka, 1975. – S. 6–62.